

Η επικαιρότητα του λόγου των Τριών Ιεραρχών: Ένα μήνυμα ανθρωπισμού και παρρησίας

/ Αφιέρωμα οι Τρεις Ιεράρχες / Πνευματική Ζωή

Δημήτρης Θ. Κανελλόπουλος, PhD Φιλολόγος, Δ/ντής 3ου Δημ. Σχολείου Παλλήνης

Το να μιλήσει κάποιος για τους Τρεις Ιεράρχες δεν είναι μια εύκολη υπόθεση καθώς πρέπει μέσα σε λίγα λεπτά να σκιαγραφηθούν 16 αιώνες επίδρασης της πνευματικής τους παρουσίας στην Οικουμένη. Ο ομιλητής κινδυνεύει να βρεθεί και πάλι στη δίνη των μεγαλόστομων εκφράσεων και των πολυειπομένων πληροφοριών και λεπτομερειών. Μελετώντας αναλυτικότερα όμως το έργο τους και τη ζωή τους, θεωρώ πως έχει ενδιαφέρον η αναγωγή στο σήμερα και κατά πόσο μπορούν να λειτουργήσουν ως πρότυπα για όλους στην κρίση που διέρχεται η χώρα.

Η εποχή μας έχει πολλά κοινά με αυτή των Τριών Ιεραρχών. Άλυτα οικονομικά προβλήματα, εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, κοινωνικές διακρίσεις, θρησκευτικές διαμάχες κλπ. Το μήνυμα τους επίκαιρο, έρχεται να προτείνει λύσεις που δίνουν ελπίδα. Ο Μ. Βασίλειος περιγράφει τη σημερινή οδυνηρή πραγματικότητα και τα λόγια του αποκτούν προφητική σημασία «Έχουμε φτάσει εξαιτίας της ατομικότητας μας να είμαστε κλεισμένοι στον εαυτό μας, όπως η

άμμος φαίνεται από μακριά σαν κάτι ενιαίο αλλά από κοντά είναι κόκκοι διαιρεμένοι».

Οι Τρεις Ιεράρχες ζητάνε από τους χριστιανούς της εποχής τους, να ανακαλύψουν την αυθεντική θρησκευτικότητα, που απελευθερώνει τον άνθρωπο από δεισδαιμονίες και προλήψεις. Ενδιαφέρονται για την ερμηνεία των Γραφών, βοηθώντας τους χριστιανούς στην κατανόηση των ιερών κειμένων.

Άνθρωποι με ανοιχτούς πνευματικούς ορίζοντες τονίζουν την αξία της αρχαίας ελληνικής παιδείας. Ο Γρηγόριος αποκαλεί την πόλη των Αθηνών που ήταν κέντρο σπουδής του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, «Χρυσή Αθήνα των Γραμμάτων». Ο Χρυσόστομος προτείνει να σπουδάσουν πρώτα στα δημόσια ειδωλολατρικά σχολεία ενώ ο Μ. Βασίλειος στέλνει στον εθνικό Λιβάνιο φτωχούς χριστιανούς νέους για να σπουδάσουν κοντά του και υμνεί την προσφοράς της φιλοσοφίας στη διατύπωση των χριστιανικών δογμάτων.

Οι Τρεις δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την υποκρισία κάποιων χριστιανών: «ξέρω πολλούς», λέει ο Χρυσόστομος, «που νηστεύουν, προσεύχονται και στεναάζουν, επιδεικνύοντας κάθε λογής ευλάβεια, ενώ ούτε έναν οβολό δε δίνουν στους θλιβομένους. Τι κέρδος έχουν από την υπόλοιπη αρετή τους; Γι' αυτούς η βασιλεία των ουρανών είναι κλειστή». Και ο Γρηγόριος συμπληρώνει: «Μην τεντώνεις τα χέρια σου προς τον ουρανό αλλά στα χέρια των φτωχών.».

Οι Τρεις Ιεράρχες υπήρξαν πανεπιστήμονες και δε διακρίθηκαν σ' έναν τομέα γνώσης. Χαρακτηρίζονταν για τη θεολογική και την ευρύτερη επιστημονική τους συγκρότηση, το ελεύθερο πνεύμα και την κριτική στάση τους απέναντι στην εξουσία. Η παιδεία είναι γι' αυτούς ένα είδος ποιμαντικής αγωγής. Ο δάσκαλος κατευθύνει, οδηγεί, μεταδίδει ζωή, όχι μόνο γνώσεις, παραδίδοντας τη σκυτάλη στους μαθητές του. Η παιδεία είναι κατά τον Βασίλειο, «ανατροφή μετ' ευλαβείας και μετάληψις αγιότητας».

Ο Βασίλειος, γιατρός ο ίδιος, ιδρύει τη γνωστή Βασιλειάδα, μια «πόλη φιλανθρωπίας». Εκεί οργανώνει το πρώτο δημόσιο νοσοκομείο, στο οποίο υπάρχουν κατοικίες γιατρών, νοσηλευτικού προσωπικού και ειδικές πτέρυγες για λεπρούς και πάσχοντες από επιδημικές ασθένειες. Από τα κείμενα βλέπουμε ότι «έδινε το χέρι στους λεπρούς, τους φιλούσε αδελφικά και τους φρόντιζε ο ίδιος προσωπικά». Ο Χρυσόστομος που σπούδασε κι αυτός γιατρός χτίζει πολλά νοσοκομεία στην Κωνσταντινούπολη, στα οποία περιποιείται ο ίδιος τους ασθενείς. Η επιστημονική έρευνα έχει καταδείξει ότι ο Βασίλειος και ο Χρυσόστομος είναι οι εμπνευστές ενός δημόσιου συστήματος υγείας που με την πάροδο του χρόνου απλώνεται σε όλη τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Οι Τρεις Ιεράρχες στηρίζουν με κάθε τρόπο τους φτωχούς, τους κυνηγημένους και τους απροστάτευτους της εποχής τους. Κάθε άνθρωπος αποτελεί ανεπανάληπτη προσωπικότητα, είναι εικόνα του Θεού. «Με ποιο δικαίωμα» αναρωτιέται ο Χρυσόστομος «μπορεί κανείς να περιφρονεί εκείνους τους οποίους ο Θεός τόσο τιμά ώστε τους δίνει το Σώμα και το Αίμα του Υιού του». Η επιμονή του μάλιστα να κτίσει το λεπροκομείο στην πλουσιότερη συνοικία έξω απ' την πόλη, εκεί που ζούσαν μεγάλοι γαιοκτήμονες οι οποίοι έβλεπαν την αξία των πολυτελών οικημάτων τους να μειώνεται, αποτέλεσε την αφορμή για την οριστική δίωξή του που θα τον οδηγούσε στην εξορία και στο βασανιστικό θάνατο.

Στο μεγάλο λιμό που έπληξε την περιοχή του ο Βασίλειος στηλιτεύει τη δράση εκείνων που θέλουν να πλουτίσουν σε βάρος πεινασμένων συμπατριωτών τους, οργανώνει συσσίτια για όλο το λαό προσφέροντας βοήθεια χωρίς καμιά διάκριση σε χριστιανούς, ειδωλολάτρες και αιρετικούς, σώζοντας χιλιάδες από βέβαιο θάνατο.

Ο Χρυσόστομος μόλις ανέρχεται στον Αρχιεπισκοπικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης, πουλάει τα πολυτελή σκεύη και έπιπλα της Αρχιεπισκοπής χάρη των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων. Διακόπτει τη διοργάνωση πλούσιων δείπνων και με τα χρήματα που εξοικονομεί οργανώνει συσσίτια για 7.000 φτωχούς καθημερινά. Υποστηρίζει όποιον αδικείται, φτάνοντας στο σημείο να συγκρουστεί

με την αυτοκράτειρα, όταν εκείνη καταπατά το κτήμα μιας φτωχής χήρας. Ο ίδιος ζει λιτά και ασκητικά, όπως αρμόζει σ' έναν ιεράρχη, προκαλώντας το θαυμασμό του απλού λαού. Ανυποχώρητος δε συγκαλύπτει νοσηρές καταστάσεις στον εκκλησιαστικό χώρο. Δε διστάζει να καθαιρέσει μεγάλο αριθμό επισκόπων με την κατηγορία του χρηματισμού κατά την άσκηση της ιεροσύνης. Η θέση των μοναχών κατά τον ιερό Πατέρα είναι στα μοναστήρια και όχι σε κοσμικές εκδηλώσεις που οδηγούν σε σχέσεις διαπλοκής με την εξουσία.

Βασικό στοιχείο της αγιότητάς τους ήταν η στάση τους σε θέματα αρχών και πίστης. Ασυμβίβαστοι, δε δίστασαν να συγκρουστούν με την εξουσία προκειμένου να υπερασπιστούν την δικαιοσύνη ή την ορθόδοξη πίστη γεγονός που τους οδήγησε σε πικρίες, εξορίες, διωγμούς. Δεν γνώριζαν τη γλώσσα των συμβιβασμών και δε σκέφτηκαν αν αντίπαλοί τους ήσαν αυτοκράτορες ή ισχυροί κατά κόσμο.

Έτσι δε δίστασε ο Μεγ. Βασίλειος να αρνηθεί την φιλία του αιρετικού αυτοκράτορα Ουάλη, και στον έπαρχο Μόδεστο, απεσταλμένο του ίδιου αυτοκράτορα ο ιεράρχης απαντά: «Είμαστε πράοι άνθρωποι και υποχωρούμε όταν πρόκειται για προσωπικά μας θέματα. Όταν όμως πρόκειται για την πίστη μας στον Θεό δεν υπολογίζουμε τίποτα, αγωνιζόμαστε μέχρι θανάτου, χωρίς να φοβόμαστε οποιοδήποτε βασανιστήριο».

Ανάλογη είναι η απάντηση του Μεγ. Βασιλείου πάλι στο Μόδεστο όταν αποπειράται να τον τρομοκρατήσει με δήμευση περιουσίας, εξορία, θάνατο. «Μ' άλλο τίποτα φοβέριξέ με αυτά δε με φοβίζουν». Ο Έπαρχος απορεί. «Κανείς μέχρι τώρα δεν μίλησε με τέτοιο θάρρος μπροστά μου» λέει και ο Βασίλειος που υπήρξε πάντα ταπεινός δε διστάζει να πει: «Γιατί δε συνάντησες ποτέ σου αληθινό Επίσκοπο. Αλλιώς θα σου μιλούσε με τον ίδιο τρόπο, αφού θα αγωνίζονταν για τόσο υψηλά πράγματα».

Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος, αφού νίκησε τους Αρειανούς και πήρε τους Ναούς της Κωνσταντινούπολης που είχαν καταπατήσει, ενώ είχε φίλο του τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο τον Μέγα και μαζί του το μεγαλύτερο μέρος του πιστού λαού, όταν μερικοί ζηλόφθονες αμφισβήτησαν την εκλογή του ως επισκόπου, παραιτήθηκε από τον Πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης και την προεδρία της Β' Οικουμενικής Συνόδου.

[page_end]

Ο ιερός Χρυσόστομος, όταν έγινε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως δε δίστασε να ελέγξει της αυτοκράτειρα Ευδοξία για τη ζωή της. «Ο Θεός» της γράφει «σου

έδωσε το βασιλικό σκήπτρο για να απονέμεις παντού την δικαιοσύνη. Χώμα και στάχτη, σκιά και καπνός και όνειρο είναι ο άνθρωπος. Δώσε τέλος στον πόνο και στη δυστυχία των απελπισμένων. Μήπως θα κατέβουν μαζί σου στον τάφο τα χρήματα και η δόξα της εξουσίας;». Δε συμβιβάστηκε, εξορίστηκε και πέθανε από αφάνταστες κακουχίες, δίνοντας παράδειγμα αιώνιο στους εκκλησιαστικούς ηγέτες κάθε εποχής, τονίζοντας πως όποιος θέλει να είναι πρώτος, πρέπει να είναι υπηρέτης όλων.

Μέλημα των Τριών Ιεραρχών ήταν η διατήρηση της πίστης, από παραχαράξεις και συχνά μιλούσαν για τις αιρέσεις και τους αιρετικούς. Τα πνευματικά τους βέλη δεν τα έστρεφαν εναντίον των ανθρώπων, αλλά της αιρέσεως που αυτοί διέδιδαν. Για τους καθοδηγητές δε δίσταζαν να γράψουν και τους πιο βαρείς χαρακτηρισμούς και ο άγιος Γρηγόριος τους ονομάζει “βαρείς λύκους... ληστές και κλέπτες”.

Οι κοινωνικές θέσεις τους είναι εξαιρετικά προωθημένες για την εποχή τους. «Οι κοινωνικές ανισότητες δεν είναι θέλημα Θεού», λέει ο άγιος Γρηγόριος «ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο ελεύθερο... Με την πτώση οι θρασύτεροι με τη βοήθεια του πολιτικού νόμου, επιβλήθηκαν στους ασθενέστερους και έτσι οι άνθρωποι χωρίστηκαν σε πλούσιους και φτωχούς, ελεύθερους και δούλους και άλλες κατηγορίες. Εμείς ως χριστιανοί οφείλουμε να τείνουμε στην αρχική ενότητα, στο νόμο του Θεού και όχι στο νόμο του ισχυρού».

Σε μια εποχή που η γυναίκα βρισκόταν στο περιθώριο οι Πατέρες αναλαμβάνουν την υπεράσπισή της και αγωνίζονται σθεναρά να της δώσουν τη θέση που της αρμόζει. Είναι γνωστή η άποψη του Γρηγορίου όταν στιγματίζε τη μεροληπτική υπέρ των ανδρών νομοθεσία του κράτους: «Άνδρες ήταν οι νομοθέτες γι’ αυτό ενομοθέτησαν κατά των γυναικών». Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος ερχόμενος σε ρήξη με τις αντιλήψεις της εποχής του, επιλέγει ως πρώτη μεταξύ των συνεργατών του μια γυναίκα, τη μετέπειτα Αγία Ολυμπιάδα.

Το θέμα στο οποίο επανέρχονταν συχνά ήταν το τεράστιο χάσμα μεταξύ πλουσίων και πτωχών. Πλούσιοι και οι τρεις μοίρασαν τις περιουσίες τους και επανειλημμένα έκαναν λόγο για τον πλούτο. «Η θάλασσα» έλεγε ο Μέγας Βασίλειος μιλώντας για τον πλεονέκτη, «γνωρίζει τα όριά της, ο πλούσιος όμως

δεν χορταίνει· ο πόθος του να αυξήσει τα πλούτη του μοιάζει με ασταμάτητη πυρκαγιά. Έχεις τόσα και τόσα αγαθά, ρωτά. Τι θα γίνει τελικά; Τρεις πήχεις γης δεν περιμένουν και σένα όταν πεθάνεις; Ποιος θα σε υπερασπιστεί την ώρα της Κρίσεως; Όπου κι αν στρέψεις το βλέμμα σου θα βλέπεις τις όψεις εκείνων προς τους οποίους έδειξες ασπλαχνία».

Είναι πραγματικά «ολέθριον» το πάθος του πλουτισμού, έλεγε και ο ιερός Χρυσόστομος. Αλλού τονίζει ότι ούτε ο πλούτος είναι κάτι κακό ούτε η πενία κάτι καλό αλλά ανάλογα με το πώς χρησιμοποιείται αποκτά το καθένα κακή ή καλή σημασία. «Πλούσιο σε έκανε ο Θεός έλεγε για να βοηθάς όσους έχουν ανάγκη, για να εξαλείψεις τα αμαρτήματά σου με τις ελεημοσύνες σου. Να θυμάσαι, πρόσθετε, ότι ο πλούτος γλιστρά και χάνεται γρήγορα. «Άσκησε την ψυχή του παιδιού πρώτα... Μάθε το να είναι καλός άνθρωπος... Γιατί πλούσιος δεν είναι αυτός που έχει ανάγκη από πολλά αλλά εκείνος που δεν έχει ανάγκη από τίποτε». Ηχούν παράξενα τα λόγια προς γονείς του αγ. Ιωάννη στο σημερινό κόσμο που έχει επιδοθεί στο κυνήγι του εύκολου πλουτισμού, της καλοπέρασης και της επίδειξης.

Ο Μέγας Βασίλειος ανατρέπει τις αντιλήψεις περί κλοπής: «συνήθως» λέει «χαρακτηρίζονται κλέφτες αυτοί που κλέβουν πορτοφόλια στα λουτρά. Δεν είναι όμως αυτοί οι πραγματικοί κλέφτες αλλά κάποιοι...που αποτελούν τις πολιτικές αρχές πόλεων και εθνών...άλλα αφαιρούν κρυφά, άλλα παίρνουν φανερά με τη βία... Κοινωνοί της κλοπής όμως γίνονται κι εκείνοι που θεωρούνται άρχοντες της Εκκλησίας, όταν παίρνουν απ' αυτούς χρήματα, για οποιουσδήποτε λόγους. Αντί να τους ελέγχουν και να τους νουθετούν εύκολα τους απλώνουν το χέρι και τους μακαρίζουν».

Ο Βασίλειος και ο Ιωάννης θεωρούν ότι η κοινοκτημοσύνη είναι η λύση του κοινωνικού προβλήματος και προτείνουν ως πρότυπο την πρωτοχριστιανική κοινότητα των Ιεροσολύμων όπου όλα ήταν κοινά. Οι Τρεις Πατέρες πιστεύουν πως τα συμφέροντα των ισχυρών ευθύνονται για την πείνα και την εξαθλίωση. «Οι πόλεμοι» γράφει ο Χρυσόστομος «γίνονται για τα χρήματα» ενώ ο Γρηγόριος συμπληρώνοντας λέει: «Μητέρα των πολέμων είναι η πλεονεξία, οι πόλεμοι με τη σειρά τους γεννούν την υψηλή φορολογία».

Σήμερα βλέπουμε στα σχολεία μας, στον ελλαδικό χώρο, μία συνειδητή προσπάθεια υποβάθμισης της γιορτής σε αντίθεση με την Κύπρο και την Ομογένεια όπου το περιεχόμενο του εορτασμού είναι πιο ουσιαστικό και πνευματικό. Στη χώρα μας κάποιοι προσπαθούν αποκόπτοντας την παιδεία μας από τον ανθρωπιστικό και ηθοπλαστικό προσανατολισμό της, να αλλοιώσουν πρότυπα, ώστε να κάνουν τους μαθητές εύκολη βορά στα κελεύσματα της τρόικας και της παγκοσμιοποίησης. Η παιδεία για να είναι πετυχημένη πρέπει να μιλά στις ψυχές, να τις κάνει να χαίρονται

, να ονειρεύονται, να δημιουργούν. Να είναι όπως προτείνουν οι Τρεις Ιεράρχες «δρόμος απελευθέρωσης και όχι διαδικασία εξαναγκασμού και ανελευθερίας». Αν θέλουμε να τιμήσουμε τους Τρεις Ιεράρχες δε χρειάζεται να το κάνουμε μέσα από τυπικές γιορτές. Απαιτείται μελέτη του έργου τους, της προσφοράς τους, αλλά κυρίως η μίμηση της στάσης ζωής τους.

Η σύνδεσή μας με την παράδοση των Τριών Ιεραρχών και των μεγάλων μορφών του Γένους μας αποτελεί ίσως τη μόνη ελπίδα για διατήρηση της ταυτότητας μας. Τέτοιους ηγέτες, γενναίους και ασυμβίβαστους χρειαζόμαστε σήμερα και θα κλείσω με το τελευταίο μήνυμα ενός σύγχρονου ιεράρχη που κοιμήθη τέτοιες μέρες πριν 12 χρόνια του μακαριστού Χριστόδουλου:

«Χρειάζονται να πολλαπλασιασθούν οι άνθρωποι που κάνουν Αντίσταση. Που παραμένουν πιστοί στις παραδόσεις μας, στις αξίες μας, στην ιστορία μας και στους αγώνες μας. Οι αναθεωρητές πολύ κακή συγκυρία επέλεξαν για να γκρεμίσουν από τις καρδιές των Ελλήνων τα κάστρα των θυσιών. Σταθήτε όλοι όρθιοι στις επάλξεις σας και μην ξεπουλήσετε τα πρωτοτόκια μας. Διδάξτε στα παιδιά σας την αλήθεια, όπως την εβίωσαν οι αείμνηστοι Πατέρες μας. Ο λαός μας ξέρει να υπερασπίζεται τα ιερά και τα όσιά του. Το έχει κατ' επανάληψιν αποδείξει. Και θα το αποδείξει και πάλι. Αντίσταση και Ανάκαμψη. Για να ξαναβρούμε ό,τι έχουμε χάσει, για να υπερασπισθούμε ό,τι κινδυνεύει.»

<https://bit.ly/3uc6oKj>